

12 Lásd: Nyírvidék, 1896. november 22.; Buda és Vidéke, 1897. január 3.; Békésmegyei Közlöny, 1897. november 21.

13 Nyírvidék, 1897. december 12., 19. o. (II. melléklet.)

14 Rákos és Vidéke, 1912. március 17., 9. o.

15 A 3. és a 4. fejezet Beck Ö. Fülöp visszaemlékezésein alapul: Farkas Zoltán: Rippl-Rónai József emlékei / Beck Ö. Fülöp emlékei. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1957.

16 Morelli Gusztáv: Körözüvény, 1894 május 23., Magyar Királyi Iparművészeti Iskola. Ikt. szám: 1894/119. Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Levéltár 1/c 1894/119.

17 Magyar Ipar, 1894. május 31., 120–121. o.

18 A sajtóközlemények szerint a zsűrizés november elején történt.

19 Budapesti Hírlap, 1894. november 11., 11. o.

20 Pesti Napló, 1895. február 22., 6. o.

21 Budapesti Hírlap, 1895. június 6., 5. o.

22 L. Kovásznai Viktória: Fejezetek a magyar éremművészet történetéből. Argumentum – Magyar Numizmatikai Társulat, Budapest, 1999. 25. o.

23 Farkas Zoltán: Rippl-Rónai József emlékei / Beck Ö. Fülöp emlékei, i. m. 186. o.

24 Bindorffer Györgyi: Makkoshotyka nincs messze Olaszliszktól – Fejezetek Havas Gábor életéből. = Társadalmi Együttélés, 2012. 4. szám. http://epa.oszk.hu/02200/02245/00004/pdf/EPA02245_tarsadalmi_egyuttes_2012_4_havas_gabor.pdf

25 Magyar Ipar, 1896. július 31., 222. o.

26 A levelek felkutatásáért és megküldéséért ezúton mondunk köszönet Daniel Kianicka muzeológusnak, a Múzeum Minci a Medaili v Kremnici munkatársának.

27 A tanulmány Soltész Ferenc Gábor 2019. szeptember 17-én, a Magyar Numizmatikai Társulat ülésén elhangzott előadásának szerkesztett, bővített változata. További szakirodalom: Bálint Zoltán: Az ezredéves kiállítás architektúrája. Schroll és Tsa, Bécs, 1897; Czobor Béla – Szalay Imre (szerk.): Magyarország történeti emlékei az 1896. évi ezredéves országos kiállításon. Budapest, 1897–1901; Gelléri Mór: Az ezredéves országos kiállítás kalauza. Budapest, 1896; Gerő András (szerk.): Budapest, 1896 – II. Az ezredévi kiállítás. = Budapesti Negyed, 1996. 1. szám (tavasz), 371–432. o.; Kontha Sándor: Beck Ö. Fülöp. Corvina Kiadó, Budapest, 1980; Láng Nándor dr.: Az ezredévi kiállítás érmei, = Vasárnapi Újság, 1896. 20. szám (május 17.), 322–323. o.; Tarr László (összeáll.): Az ezredév. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1979.

BOLVÁRI-TAKÁCS Gábor

Habsburg Ottó és Sárospatak

Emlékek, dokumentumok

1990. február 5-e sokak számára emlékezetes Sárospatakon. Azzal délután Habsburg Ottó, a Nemzetközi Páneurópai Unió elnöke, az Európai Parlament képviselője tartott rendhagyó történelemórát. Több ezer érdeklődő gyűlt össze az Árvay József Gyakorló Általános Iskola aulájában, hiszen különleges élménynek ígérkezett a jeles személyiség előadása. 1990-ben, az első szabad választások előtt néhány hónappal, amikor még kóstoltgattuk az igazi szólásszabadságot, s nem volt gyakorlat a történelem megszokott módon tanított eseményeihez más szemszögből hozzányúltni, sőt bizonyos előadók tabunak számítottak, nehezen túlbecsülhető jelentőségűnek ítéltető az utolsó magyar király, IV. Károly fiának meghívása.

Ebben az összeállításban Habsburg Ottó és Sárospatak 1990-ben kezdődött és – megszakításokkal – több mint húsz éven át, 2011-ig tartó kapcsolatának emlékeit és dokumentumait adom közre. A partnerség két sárospataki intézményhez köthető. 1990. februári látogatását az általam vezetett Sárospataki Diákegylet kezdeményezte és szervezte. Tíz évvel később felkértem őt az induló *Zempléni Múzsza* fővédnökének, s a tisztséget szívesen vállalta. Ennek nyomán levelezésünk rendszeres maradt. Újabb sárospataki látogatását azonban, előrehaladott életkora miatt, már nem sikerült megszervezni.

Habsburg Ottó életútja

A politikus életének eseményei jól dokumentáltak és közismertek. Az európai politikát évszázadokon át meghatározó család történetét Gonda Imre és Niederhauser Emil részletesen megírták.¹ Tematikus tájékozódást tesz lehetővé az eredetileg Bécsben megjelent *Habsburg lexikon*.² 1988–89-ben Bokor Péter filmrendező kétrészes dokumentumfilmet forgatott a politikusról *Isten akaratából*, illetve *Századunk tanúja – Habsburg Ottó* címmel. Ennek további forrásokkal és fényképekkel kiegészített szöveggönyv-részletei önálló kiadványként megjelentek.³ A legrészletesebb – hatszáz oldal meghaladó terjedelmű – életrajz magyarul 2003-ban látott napvilágot, ebben bőséges további szakirodalom található.⁴ Habsburg Ottó 2011-ben bekövetkezett halálakor a sajtóban hosszabb-rövidebb nekrológok sokasága jelent meg,⁵ s azóta számos további publikáció, hiszen a család történetének kutatására 2003-ban Budapesten önálló intézmény létesült, Habsburg Történeti Intézet néven.⁶

Otto von Habsburg-Lothringen 1912. november 20-án született az alsó-ausztriai Reichenauban, IV. Károly (1887–1922) magyar király és felesége, Zita Bourbon (1892–1989) páрмаi hercegnő legidősebb gyermekeként. A család 1919-ig Ausztriában, ezt követően 1921-ig Svájcban élt. IV. Károly sikertelen hazatérése után Madeira szigetére költöztek, nem sokkal Károly halála után pedig Spanyolországba. Habsburg Ottó 1929–39 között Belgiumban

élt, tanulmányait a Leuveni Egyetemen végezte: 1935-ben politikai és társadalomtudományi doktorátust szerzett. 1939-től Franciaországban, 1940-től az Egyesült Államokban, 1944-től ismét Franciaországban, majd Spanyolországban lakott. 1951-ben feleségül vette Regina Szász-Meiningen hercegnőt, házasságukból hét gyermek született. 1954-től otthona haláláig a München melletti Pöcking volt. 1961-ben lemondott a trónigényéről, de az osztrák és a német mellett mindvégig megtartotta magyar állampolgárságát. A magát magyarnak valló, a nyelvünket enyhe akcentussal, ám folyékonyan beszélő politikus az új Európa-gondolat egyik első felismerője és képviselője volt. Széleskörű nemzetközi kapcsolatait a páneurópa-eszme népszerűsítésére fordította, e mozgalomhoz 1936-ban csatlakozott. A Nemzetközi Páneurópai Unió 1960-ban alelnökké, 1973-ban elnökké, 2004-ben tiszteletbeli elnökké választotta. 1979-ben a bajorországi Keresztényszociális Unió (CSU) színeiben az Európai Parlament képviselője lett és 2000-ig tagja maradt.

Ausztriában 1966-ig törvény tiltotta a Habsburgok visszatérését. Magyarországra 1988 nyarán látogathatott először, közel hetven év távollét után. Gyorsan bekapcsolódott a hazai közéletbe, politikai funkciót viszont nem vállalt. Ekkortájt Kelet-Európában reneszánszát élte az egykori uralkodók hazacsábítása (II. Simeon bolgár cár egy időre miniszterelnökként vissza is tért), de Habsburg Ottó 1990-ben udvariasan elhárította a magyar köztársasági elnökjelöltséget. Fia, Habsburg György (szül. 1964) azonban itt telepedett le, s 1996-ban Magyarország utazó nagykövete lett; 2004–2012 között ellátta a Magyar Vöröskereszt elnöki tisztségét.

Habsburg Ottó 2011. július 4-én, életének 99. évében, bajorországi lakhelyén hunyt el. A bécsi kapucinusok templomába temették, szívurnáját a pannonhalmi főapátság altemplomában helyezték örök nyugalomra. A budapesti gyászmisét a Szent István-bazilikában Paskai László bíboros, prímás, esztergom-budapesti érsek celebrálta.

Habsburg Ottó látogatása Sárospatakon

Az 1989 tavaszán alakult Sárospataki Diákegylet az átmenet korának szülötte volt. Közel háromszázötven tagot számlált, 15–25 év közötti fiatalokat, akik akkor vagy korábban Sárospatak valamely közép- vagy felsőfokú oktatási intézményében tanultak. Zelnik Csaba egykori gimnáziumi osztálytársammal 1988 nyarán részt vettünk a Berzsenyi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaság sárospataki nyári táborának szervezésében, s ekkor érett meg bennünk a gondolat az új, generációs alapon nyugvó öregdiák egyesület létrehozására. A példa adott volt, hiszen az országban fél tucat városban működtek öregdiák baráti körök.⁷ 1989. március 12-én tizenhét alapító tag gyűlt össze a Comenius Tanítóképző Főiskola Kollégiumának társalgójában, volt gimnazisták, régi és akkori képzősök. Kimondtuk a Sárospataki Diákegylet megalakulását. A közgyűlésen elnökké e sorok íróját, társelnökké Zelnik Csabát, alelnökké Mezey Tamást, főtitkárrá Erdős Tamást választották. Számos kulturális és ifjúsági program (pl. az 1989-es Alma Mater Napok, az 1990 nyarán indult Nemzedéki Népfőiskola, az 1991-es Sárospataki Diáknapok) szervezésén kívül célul tűztük ki rendhagyó tanórák megtartását. Így merült föl Habsburg Ottó meghívásának ötlete. Tudtuk, hogy bár az utolsó magyar király, IV. Károly 1921-ben dicsőségesnek egyáltalán nem nevezhető körülmények között kényszerült elhagyni az országot, a fia évtizedek és rendszerváltozások múltán mégis ennek az államnak az érdekében lépett föl számos európai fórumon. Ottó volt az első a Habsburg-családban, aki képesnek mutatkozott a família történelmi szerepének elfogulatlan értékelésére, felülemelkedett a múltban elszenvetett sérelmeken, s felismerte az egységesülő Európa fontosságát. Általa a Habsburg név új dimenziót kapott. Egy ilyen személyiség Sárospatakra

történi meghívása, éppen az újonnan induló társadalmi-politikai rend küszöbén, ígéretesnek látszott. És a véletlen is segített: 1989 júniusában Habsburg Ottó a Debreceni Református Kollégiumba látogatott, ahol édesapám, Takács Béla múzeumigazgató révén sikerült átadni neki a Diákegylet 1989. június 21-én kelt meghívó levelét:⁸

„Kedves Képviselő úr! A közelmúltban alakult Sárospataki Diákegylet tisztelettel meghívja Önt, hogy látogasson el Sárospatakra, az ősi iskolavárosba. A pataki diákok és öregdiákok számára örök emlék maradna, ha találkozhatnának Önnel, történelmünk neves személyiségével. Az időpont kiválasztását Önre bízuk, de megjegyezzük: az iskolák szempontjából a szeptember–november közötti időszak lenne a megfelelő. II. József 1773-ban kereste fel Sárospatakat; legjobb tudomásom szerint sem előtte, sem utána a Habsburg-ház más tagja nem járt itt, bár a családnak jelentős szőlőbirtokai voltak a Hegyalján, a város pedig 1776-tól harminc éven át az Udvar kezelésében állott. Őszintén reméljük, hogy elfogadja meghívásunkat, és hamarosan Sárospatakon üdvözölhetjük.”

Magunk is meglepődtünk, hogy Habsburg Ottó milyen hamar reagált. Válaszlevele, három nappal későbbi keltezéssel, így hangzott:

„Hálásan köszönöm kedves meghívását, hogy látogassak el Sárospatakra. Elvben örömmel elfogadom, csak hogy egyelőre nem tudok dátumot javasolni. Ugyanis, mivel június 18-án újra lettem megválasztva az Európa Parlament tagjaként, a közeljövőben főleg parlamentáris ügyekkel leszek elfoglalva. De minden esetre szem előtt tartom meghívásukat és minden lehetőt meg fogok tenni, hogy eljőjék városukba.”

Habsburg Ottó válaszát még egy levélváltás követte 1989 októberében, aztán hirtelen, 1990. január 27-én távirat jött: nyolc nap múlva érkezik Sárospatakra. Azonnal felhívtam telefonon, megbeszéltük a programot. Megkérdeztem tőle, hogy miért éppen a mi meghívásunkat fogadta el, hiszen akkortájt már tömegével kapott felkéréseket. „Önök voltak az elsők! Ennek nem tudtam, és nem is akartam ellenállni.” – válaszolta. Valóban, amikor 1989 júniusában a meghívást megfogalmaztuk, még nem tudhattuk, hogy augusztusban történelemalakitó személyiséggé válik és a „vasfüggönyt” megnyitó Páneurópai Piknik kapcsán nemzetközi figyelmet kap. 1989. évi programjainak zsúfoltságát mi sem bizonyítja jobban, mint hogy február 4-én még Budapesten vett részt a Páneurópai Unió Magyar Egyesülete első országos taggyűlésén,⁹ február 6-án este pedig már Tatabányán találjuk a róla szóló, *Századunk tanúja – Habsburg Ottó* című, fentebb említett kötet bemutatóján.¹⁰

A Sárospatak közéletét alaposan felbolygató diákegyleti eseményt az egyik szemtanú, Balácsi Károly utóbb így idézte föl: „Ha emlékezetünk cserben nem hagy, az 1990-edik, a felszikkázó reménységek és az elveszett illúziók esztendeje volt. (...) Váratlanul felszínre tört egy bűvópatak, a pataki diákok ismét megjelentek a színen. Jószerivel a gimnázium falai között működött a Sárospataki Diákegylet, így a helybeliek, köztük a főiskola sokkal mobilisabb hallgatói sem nagyon ismerték belső életüket. Ebben az évben viszont (...) emlékezetes eseménnyel írták be magukat a helyi krónika aranykönyvébe. (...) meghívták Habsburg Ottót Patakra. Csak úgy, diplomáciai közvetítők, protokolláris egyeztetések, egyéb faksznik nélkül. És az utolsó törvényes magyar király gyermeke, Szent István koronájának egykori várományosa, lajbiját sebtében magára kapva, hét határon át jött a diákegyletbe. Elegáns fekete limuzinjával hipp-hopp itt termelt a „forradalmak oroszlanbarlangjában”. Mint a mesében. Ebben a városban Habsburg-fi utóljára a Rákóczi vár felrobbantásával hagyott maradandó nyomokat. (...) Most viszont itt állt az egyik pataki iskola aulájában, hibátlanul beszélt a Nagyságos Fejedelem, Kazinczy és Kossuth nyelvét, illendően válaszolt a feltett kérdésekre, mint egzámen alkalmából egy diák. Eközben az egyleti előljáró, a pulpituson ülve celebrálta az alkalmi fórumot, olyan szakértelemmel és határozottsággal, mintha legalábbis az Európa Parlament elnöke lenne.”¹¹

A látogatás tehát valósággá vált. Mi, pataki szervezők – Barkó Csaba, Foky Réka, Gulybán László, Tassy Ágnes és jómagam – nagyon lelkesek voltunk. A város intézményei felkarolták az ügyet és néhány nap alatt sikerült biztosítani a feltételeket. Jósvainé Dankó Katalin múzeumigazgató jóvoltából Habsburg Ottó és kísérete – hiszen vele tartott lánya, a magyar nyelvet törve beszélő Walburga, és még egy titkár – a Rákóczi várban kapott szállást. A vacsorát a Borostyán Szállóban biztosítottuk. Földy Ferenc főigazgató biztosította a Tanítóképző Főiskola gyakorló iskolájának auláját – ez volt a városban a legtöbb néző befogadására alkalmas helyszín –, és a főiskola tanácstermét a sajtótájékoztatóhoz. S bár a protokollszabályokat alig ismertük, a program az első pillanattól kezdve zökkenőmentesen zajlott, mert a vendégünk személyében nem merev arisztokratát, hanem barátságos, közvetlen, a formáságokra keveset adó politikust ismertünk meg.

Habsburg Ottó előadása – amely egyszerre volt történelmi visszatekintés és modernizációs program – mély benyomást tett a hallgatóságra. Okfejtése világos, történelmi példái helytállóak és szemléletesek voltak. Általában az volt a benyomásunk, hogy látogatását nem „haknának” tekintette. Tisztelte a közönséget. Bejelentette, hogy állva kíván szólni, s azért olvassa fel előadását, mert nem szeretné, ha a beszédét bárki improvizációnak tartaná. Különösen jó néven vették, hogy hagyott időt kérdésekre, amelyekre komolyan figyelt és kimerítően válaszolt. S minthogy a magyar nyelvet tökéletesen beszélte, kommunikációs zavar nem fordult elő.

Tökés László és Habsburg Ottó az ünnepi városi tanácsülésen

Ha csupán az előadás hangzott volna el Sárospatakon, az is emlékezésre méltó lenne. Ám ennél több történt. Egy korábbi meghívás alapján ugyanis e napokban Tökés László erdélyi református lelkész szintén Patakon tartózkodott. Az 1989. karácsonyi romániai forradalom még élénken foglalkoztatta a magyar közvéleményt, így szinte nemzetközi politikai jelentőséggel bírt a két politikus találkozásának lehetősége.

A négyezemközi találkozás létrejött. Megszervezésében fontos szerepet játszott Hörcsik Richárd református lelkész, későbbi országgyűlési képviselő. A nyilvános program a Városi Tanács 1990. február 6-i ünnepi ülésével zárult, amelynek programjáért Takáts Gyula akkori

tanácselnököt illeti köszönet. Itt került sor Tökés László díszpolgárrá avatására, a következő indokolással: „A város tanácsa Tökés László temesvári református lelkésznek, a népek, nemzetiségek jogaiért kiálló, a kulturális értékek megsemmisítése ellen szavát felemelő bátor közéleti személyiségnek, a humánus, gondolkodó, vallásosságában állhatatos embernek elismerésül a Sárospatak Díszpolgára címet adományozza.” Habsburg Ottó ugyanekkor emlékklevelet kapott, abból a megfontolásból, hogy a Tökés Lászlót köszöntő politikus számára emlékezetessé tegyék az eseményt. A díszoklevél szövegében a tényyszerűsége törekedtünk: „Sárospatak Város Tanácsa tisztelgve személye és azon tevékenysége előtt, mely segítséget nyújt hazánk és Európa egymásra találásához, Dr. Habsburg Ottó úrnak, az Európai Parlament alelnökének kitüntetett díszoklevelet adományoz. Ez az oklevél a Sárospataki Diákegylet meghívására városunkban tett látogatása emlékére készült, egyedi és visszavonhatatlan.”

Tökés László és felesége Habsburg Ottó és leánya, Walburga társaságában

Habsburg Ottó Tökés Lászlót köszöntő beszéde a következőképpen hangzott:

„Uram! Polgármester Úr! Városi Tanácsstagok! Hölgyeim és Uraim! Csak pár szót szeretnék szólni. Hálás vagyok, hogy fölkertek. Azt szeretném mondani, hogy ezek a rövid beszédek, amelyeket most hallottam éppen, újra mutatják, hogy milyen világközpont Sárospatak. Mutatják, hogy Sárospatak milyen óriási szerepet játszott a magyar történelemben, és még valami boldogítót mutatnak. Azt, hogy a patakiak tudják milyen földön állnak és ez minden tudásnak, minden politikának, minden akciónak az előfeltétele. Ebben az értelemben logikus, hogy éppen a mai napon a román felszabadulás után itt a díszpolgárságot átadták valakinek, akiről - bevallom - tegnapig föltétlenül azt hittem, hogy csak Sárospatakról jöhet, mert egész lelkisége olyan volt, hogy ide beletartozik. Idetartozik, mert Istenben hitt és Istenbe vetett hitével védekezett a zsarnokság ellen. Mert ő is azt a szót tűzte zászlajára, ami rajta állt Rákóczi bandériumainak lobogóin: Pro Deo et Patria.¹² Bátran, fegyver nélkül, csak a szentírásba vetett hitével kiállt amellelt, hogy Istenért és a Hazáért.

Újra azt tapasztalhattuk, hogy Isten ereje nagyobb, mint a zsarnok fegyveréé. Ebben az értelemben szabadjon nekem, mint az Európa Parlament tagjának, úgy is, mint a magyar delegáció elnökének megköszönni a Városi Tanács döntését, amellyel Tökés Lászlót díszpolgárrá választotta. Ez beleilleszkedik a sárospataki történelembe. Egy városban, ahol Rákóczi,

Kossuth és történelmünk más nagy személyiségei éltek, bizonyosan jogos, hogy Tőkés László is ebbe a sorba álljon. Csak egyet szeretnék még mondani: Áldja az Isten az útját! Segítse az Isten azon az úton, amely előtte áll!

Biztos vagyok abban, hogy ami az utóbbi években, hónapokban és napokban történt, az a jövő felé mutat. A jövő felé, ahol szabadság, demokrácia van, az emberi jogokat tisztelik, ahol megint tudjuk azt, hogy Istennek is kell tiszteletet adni. Biztosak lehetünk abban, hogy magyarságunk, de az összes európai nemzetek - köztük a románok is - elérik azt a célt, ami közös célunk kell, hogy legyen, amiért Tőkés László is harcol, azaz egy szebb, boldogabb, békés, tisztességes és szabad jövőt. Köszönöm!"¹³

Habsburg Ottó megszólalásának, jelenlétének óriási jelentőséget tulajdonítottunk. Ma is fontos eseménynek tartom, bár tudom, hogy a sárospataki előadás életének folyamában csupán apró epizód. Hogy milyen zsúfolt programot bonyolított le 1989-1990-ben, azzal csak a róla szóló életrajz fellapozásakor szembesültem. Ebben a sárospataki útjáról mindössze ennyi szerepel: „1990. február 6-án a páneurópai elnök Magyarország kelet csücskében, Sárospatakon találkozik a román forradalom egyik bátor vezetőjével, Tőkés László református lelkésszel”.¹⁴ Az utókor számára sárospataki látogatásnak elsősorban ez ad jelentőséget.

Habsburg Ottó sárospataki előadása

A Nemzetközi Páneurópai Unió elnökének 1990. február 5-ei sárospataki előadása ma - elhangzása után harminc, az Európai Unióhoz történt csatlakozásunk után tizenhat évvel - elsősorban azért érdekes, mert az élet számos kérdésben igazolta a benne szereplő gondolatokat és feltételezéseket. Habsburg Ottó állam- és társadalomszemlélete ráadásul jelenkori életünk jellemzőivel is számos párhuzamot mutat. Az előadást az alábbiakban közöljük.¹⁵

A közönség Habsburg Ottó előadását hallgatja

„Szívből köszönöm sárospataki honfitársaimnak, hogy már egy éve meghívtak a mostani látogatásra. Örültem a meghívásnak, nemcsak mert régóta kívántam városukat megismerni, hanem azért is, mert ez itt egyik élő központja hazánk keresztyén életének. Aki őszinte meggyőződéssel vallja Krisztus Urunk tanait, tudja, hogy különösen a mai időkben mindent meg kell tennünk, hogy azok, akik hisznek egy élő Istenben, összefogjanak a materializmus és ateizmus ellen. Tudjuk, hogy csak ily módon sikerül majd a világon is azt a rendet megteremteni, amely sokat szenvedett népünknek végre békés korszakot ad az egyesült Európa keretében.

Mióta utoljára hazánkban¹⁶ jártam, megint nagyot változott a világ. Bátorító tény, hogy a legsötétebb zsarnok, Ceaușescu¹⁷ is megbukott, és hogy egy lelkész,¹⁸ Tőkés László¹⁹ volt az, aki Istenbe vetett hitével és személyes áldozatkészségével megdöntötte a materialista rendszert, mely mindvégig számított a Securitate²⁰ fegyvereire. Nagyon örülök annak, hogy Tőkés László holnap itt lesz,²¹ mint élő szimbóluma nemzetünk és keresztyénségünk életére.

A közönség Habsburg Ottó előadását hallgatja

A most kezdődő évben a felszabadult népek képviselőiket választják meg.²² Sok fog függeni választóink döntésétől. Nagy tehát a felelősségük. Ezért mindenkinek gyakorolnia kell választói jogát. Aki nem szavaz, segíti azokat az erőket, amelyeket legkevésbé akar, gyengíti a demokráciát és nem teljesíti állampolgári kötelességét.

Olyan rendszert kell megalapoznunk, mely biztosítja az emberi jogokat, az egyéni szabadságot, a szabad közgazdasági életet és felépít egy igazi demokráciát. Amellett azonban hazánk biztonságáról is gondoskodnunk kell. Ezért szükséges, hogy minél előbb tagja legyünk az Európai Közösségnek. Örülök, hogy Magyarország máris kérte az Európa Tanácsba való felvételét,²³ mint első lépést a közösségi tagság irányában. Nagyon remélem, hogy a választás után²⁴ pozitív válasz jön. Mindenesetre bízhatnak abban, hogy mint a múltban, ma is mindent meg fogok tenni, hogy ügyünket elősegítsem.

Sorsdöntő időkben szükséges arról gondoskodni, hogy úgy a világpolitikában, mint országunk belső rendjében, az évtizedes elnyomás után jól meggondoljuk, mi az, amit most meg kellene valósítani, hogy hazánkat a közös Európa keretében úgy szervezzük, hogy az eljövendő nemzedékeket megóvjuk attól, amit át kellett élnünk.

Habsburg Ottó
és a Diákegylet
elnöke a pódiumon

A mi századunk második felében minden megmozdult. A második világháborút követően egy időre a népek, a sok vérvesztés után, letargiába süllyedtek. Így keletkezhetett az, amit mi ma a jaltai rendszernek nevezhetünk.²⁵ Ehhez még az is hozzájárult, hogy az atomfegyverek létezése meghiúsított minden tervet, hogy a helyzeten erőszakkal változtassanak. A háborús rizikó olyan mértékben növekedett, hogy még egy lelkiismeretlen zsarnok sem mert volna háborút elindítani, amely végül nukleáris tűzvészbe torkolhatott volna. Háború – és ezekből sok volt – amit még viselni lehetett, kis államok között tört ki, ahol ez a veszély nem állt fenn. Tehát nem annyira a jaltai rendszer jelentett egyensúlyt, mint inkább az a tény, hogy a világ megbénult. Békés egyensúly csak akkor létezik, ha a népek szabadon hozzájárultak a rendezéshez. Ez Jalta után nem történt meg.

Ha általában a béke elveit tanulmányozzuk, mindig vissza kell térnünk arra az elgondolásra, amelyet legjobban Guglielmo Ferrero²⁶ olasz történész 1939-ben megjelent könyvében szögezett le a Bécsi Kongresszusról.²⁷ Ő akkor, mint a genfi egyetem tanára, még egyszer megpróbálta felhívni a hatalmasok figyelmét arra, mily módon lehet tartós békét kötni. Előre látta az újabb világháborút, és tudta, hogy ezt békeszerződés fogja követni. Ezért arra akart rámutatni, hogy tartós béke egy diktátum révén – mint Versailles vagy Trianon az első világháború után²⁸ – nem békéhez, hanem normális időkben új háborúhoz vezet. Abnormális időkben, mint a miénk volt, úgynevezett hidegháborút hozott. Guglielmo Ferrero szerint tartós béke csak akkor lehetséges, hogyha a legyőzöttek éppen úgy részt vesznek a békétárgyalásokon, mint a győztesek. Szóval igazi tárgyalásra lenne szükség, nem szabad bosszút állni, és azon kívül közös elveket kell kidolgozni, amelyek úgy a győztesek, mint a legyőzöttek részére irányt adókká lesznek.

A Bécsi Kongresszuson oly nagy szellemek, mint Metternich, Castlereagh és Talleyrand²⁹ ezt a rendet teremtették meg, és ez Európának többé-kevésbé hosszú békeidőt hozott. A nagy félelem, amely még a napóleoni háborúk idején létezett, megszűnt, és magától jött a leszereelés, mert a népek soha sem fegyverkeznek le, ha félnek. Sok embernek az az illúziója, hogy tárgyalások útján lehet leszerelést elérni. Ez azért is abszurdum, mert a fegyverkezés nem az ellentétek oka, hanem következménye.

A fegyver maga lélektelen dolog és teljesen semleges. Jót vagy rosszat csak annak a beállítottsága csinál belőle, aki a fegyver mögött áll. Ezt már Mao Ce-tung³⁰ is elismerte. Tehát, ha az emberek békét keresnek és csak leszerelésre törekszenek, nem fogják céljukat elérni. A béke politikai rendet jelent, amelyet a népek szabad akaratukból elfogadtak. Ezt Versailles-ban, épp úgy, mint Jaltában, figyelmen kívül hagyták. Ezért sem az egyik, sem a másik szerződés nem hozta a nagy rettegés végét és csak növelte a bizalmatlanságot.

Így tehát a jaltai úgynevezett „rend”, amely főleg nem-háború, de nem is igazi béke jellegű volt, nem tarthatott sokáig. Mi ma a jaltai rendszer likvidálása idejében élünk, ami nemcsak a külpolitikára vonatkozik. Egyáltalán, minden megmozdult ezen a világon. Ennek több oka van, nemcsak a békeszerződések természetellenes jellege, hanem tanulmányaink is, életritmusunk állandó gyorsulása, és mindazok a gazdasági és médiapolitikai elemek, amelyek ma alapján megváltoztatták életünket.

Így értelmezve, napjaink válsága nemcsak nemzetközi téren észlelhető, hanem éppen úgy az államok belső politikájában is. Nálunk minden összefügg, úgyhogy itt különbséget alig lehet tenni. Egy tartós megoldásnak pedig két oldala lesz: egy nemzetközi és egy nemzeti. Ez azt jelenti, hogy a múlt formáit nem használhatjuk arra, hogy megoldjuk a jövőt.

Ez annál is inkább így van, mivel mögöttünk fekszik egy kifejezetten reakciós idő. Az emberek nem tudták megérteni, hogy mi is az, ami megváltoztatja a világot. Az egyetlen alapvető különbség az volt, hogy az úgynevezett szocialista rendszerekben nehezebb az alkalmazkodás, mint ott, ahol a szabadság a társadalom alapelve. A 19. század kapitalizmusa így végéhez ért, mert már Ludwig Erhard és Wilhelm Röpke³¹ idejében ráeszméltek, hogy a múlt formáival nem lehet boldogulni. Ezért történt, hogy először Németországban, de ma már többé-kevésbé minden demokratikus országban is, a szocialista piac rendje lett a gazdasági politika alapvető elve. Ennek köszönhetjük az óriási nyugati sikereket – szóval, Erhard végleg legyőzte Marx Károlyt.³²

A szocializmus, főleg doktriner formájában, nem tudott alkalmazkodni az adottságokhoz, mivel egyik alapelve, hogy ő az emberi haladás végleges formája. Ez mindent megbénít és nem engedte, hogy az adottságokhoz alkalmazkodjék, amikor változásokra volt szükség. Ez magyarázza a szocialista rendszer nagy nehézségeit és problémáit, és oka annak, hogy nap-nap után nagyobb a különbség a szabad piaci országok és a szocialista országok között.

A közönség
Habsburg Ottó
előadását
hallgatja

Ma a szocialista országokban a haladó elemek mind inkább rendszerüket akarják megváltoztatni - még ha az elnevezést meg is hagyják -, hogy legalábbis megfeleljenek a mai gazdasági rendszer és a technológiai fejlődés fő követelményeinek.

Ha ebből a szempontból meg akarjuk világítani a mai államok alapproblémáit, úgy érzem, két tényre bukkanunk, amely alaposan megváltoztatta életünk előfeltételeit.

Az egyik tény, hogy a hirosimai atombomba óta a hatalom határtalan lett. Különösen amióta a világot övező rakétákkal atomfegyvert bárhová el lehet vinni. A nagy francia politikai tudós, Louis Armand,³³ rögtön az első hírré kifejtette, hogy új dimenzióba lépett az emberiség, mivel most már mindenkit mindenkor és mindenütt látni és megölni lehet. Ennek a politikai kihatása az volt, hogy a tér megszűnt számottevő lenni. Már nincs olyan hely, ahol teljes a biztonság, mint ahogy ez a második világháborúban még létezett.

A másik tény, hogy a belpolitikában is mindinkább lehetősége nyílik a hatalomnak, főleg annak, amelynek nincs morális korlátja, belehatni a privát szférába. A múltban például, a régi rómaiak idején, a keresztények biztonságban érezhették magukat a katakombákban. A mai időkben a katakomba már nem ad biztonságot, úgyhogy az ember tényleg többnyire a meg nem fékezett hatalomtól függ.

Így tehát idők legnagyobb problémája az, hogyan tudjuk megőrizni az embert, az emberi jogokat és az emberi méltóságot, korszakunk nagy találmányai közepette. Ennek a problémának a megoldásától függ, hogy sikerül-e a jövőben is fenntartani egy emberséges rendszert. Tehát a szabadságnak mindinkább a politikai elgondolások középpontjába kell kerülnie.

A szabadság megőrzése szempontjából két elv áll előtérben. Az egyik az, hogy egy rendszer csak akkor adhat igazi szabadságot, ha legitim. Legitim pedig azt jelenti, hogy olyan elveket képviseljen, amelyeket az ország túlnyomó többsége valóban elfogad. Persze, itt nem azokra a 90%-ot meghaladó választási eredményekre gondolok, amelyeket minden totális állam időről-időre a választási komédiák keretében produkál. Azt szeretném állítani, hogy egész kevés kivétellel, egy választás, mely 63%-on túlnyomó többséget ad, nem tekinthető szabad választásnak. De demokratikus választás alapján legitim kormány még relatív kisebb többséggel is létesülhet, mivel úgy az ellenzék, mint a többség elfogadja. És, mint mondtam, csak egy ilyen legitim kormány adhat igazi szabadságot. Minden olyan kormány, amely nem legitim, legyen ez akár köztársaság, akár királyság, akár diktatúra, nem képes igazi szabadságra, szóval arra, amire ma abszolút szükségünk van. Csak a legitim rendszer erős igazán, mert az igazi erőnek nincs szüksége erőszakra. Egy totális rendszer ellenben semmi esetre sem lehet legitim, mivel mindig kényszerre épül.

Egy másik tény, melyet történelmi tapasztalataink alátámasztanak az, hogy a szabadságot csak a kisebb egységekben lehet hathatósan megvédeni. Abból kell kiindulnunk, hogy minél távolabb áll a döntő hatalom a nép többségétől, amelyre döntései kihatnak, annál inkább van veszélyben a szabadság. Ezért az is szabály, hogy a centralizmus mindig veszélyezteti a szabadságot, míg a föderalizmus a szabadság előfeltétele. Ezt már a községi szinten, legalább is a demokratikus rendszerekben, észlelhetjük. Egy polgármester alig lehet demagóg, mert szomszédjai előtt helyt kell állnia döntéseiért. A képviselő, aki a fővárosban működik, már kevésbé függ választóitól, mert azok többségükben nem is tudják, hogy mit tesz. Így tehát a szabadságot, legyen az a politikai vagy a gazdasági életben, mindig közel kell hozni a polgárokhoz. Csak ott, ahol a polgárok maguk is ellenőrzik az állam hatalmát, nem lesz visszaélés.

Így összefoglalva az mondhatjuk, hogy két kérdéstről lesz szó a jövőben, a politikai rendszerekről, és arról hogyan lehet erősíteni a kisebb egységeket.

Ami a politikai rendszereket illeti, be kell ismernünk, hogy ma majdnem minden egyes alkotmányunk válságba kerül. A technika a mostani politikai formákon már régen túlhaladt.

Idők tragikus ténye az, hogy amíg a technika és a tudomány már a 21. század küszöbén áll, a 19. század óta nem született új politikai gondolat. Ez éppen úgy áll a szocializmusra, mint bizonyos szabadabb formákra, habár ezeknél a haladás könnyebb volt, mert nem tartják magukat véglegesnek. De mindenesetre mind a két rendszert teljesen reformálni, vagy még inkább új eszmékkel helyettesíteni kellene.

Egyik legnagyobb gyöngeségünk az, hogy az állam és a társadalom ma egy egységet képez. Ez nem volt mindig így. Ez a körülmény megakadályozza, hogy a társadalom és az állam egymást kontrollálja.

Erre példa az a sok nehézség, amelyet ma bizonyos államok tapasztalnak a természet védelmében. Mi azt várjuk az államtól, és jogosan, hogy védje a természetet. Na, mármost, a természetvédelem minden esetben sokba kerül, úgyhogy az, aki a természetet szennyezi, nem fogja lelkesen támogatni mindazt, amit a természet érdekében az emberek tenni kényeszerülnek. Az úgynevezett kapitalista államok helyzete előnyösebb, mert az állami és a magánvagyon külön kézben van. Ennek folytán a kormányok, ha jóakaratók, adminisztrációjuk révén lépéseket tehetnek a természet védelmére. Az ún. szocialista államokban ezzel szemben az egész vagyon az állam kezében van. Mármost az állam csak egy teoretikus képződmény. Az az állítás, hogy az állam kezében lévő vagyon a közösségé, egyszerűen nem felel meg a valóságnak. Államosítás a legtöbb esetben csak azt jelenti, hogy a bürokrácia átvette a hatalmat a közgazdaságban. Egy kormánynak, még egy jóakarató kormánynak is, szüksége van a bürokráciára, hogy keresztülvigye azokat az elveket, amelyeket a politikában meg akar valósítani. Így tehát a legjobb kormány sem tudja elérni a bürokráciánál, hogy keresztülvigye elveit a természet védelmében, ha a bürokrácia anyagi jólétének alapja a természet romlása. Ebből

A közönség Habsburg Ottó előadását hallgatja

az következik, hogy egy szocialista rendszerben mindig nagyobb a természetrombolás, mint a szabad gazdaságban.

Itt szükség lesz új egyensúlyokat létesíteni. A nyugati demokráciák elméletében az a felfogás, és ez sokáig jogos is volt, hogy a polgárok érdekét legjobban szolgálja, ha egyensúly létezik a törvényhozó, az adminisztratív vagy végrehajtó és az igazságszolgáltató (bírói) hatalom között. Ez jó volt, amíg csak ez a három hatalom létezett. Ma már egészen más hatalom is érezhető a közéletben, főleg kulturális téren, amióta a rádió, a sajtó és a televízió révén a tömegkommunikáció mindinkább növekvő szerepet játszik. Demokráciánkban például állandóan felvetődik a kérdés, hogy meddig mehet a sajtószabadság, főleg hogy ha ez a szabadság már manipulálttá válik. Ez nem jelenti azt, hogy bárki is védi a cenzúra gondolatát. Viszont mindent meg kell tennünk, hogy erősítsük az egyéni becsület védelmét minden jogosulatlan támadással szemben. E szempontból például az angol sajtótörvény példaadó. A lapok jobbra nem mernek olyat állítani, amit nem tudnak bizonyítani, mert a büntetés nagyon is kemény. Ezzel szemben például a német televízió, amely legnagyobb részt állami kézben van és monopóliumszerű, szabadon garázdálkodhat, mivel az egyén alig tudja megvédeni becsületét azok ellen, akik róla valótlanul állítanak, mert egyszerűen az állam anyagi erejével nem tud megbirkózni. Azon kívül az is tény, hogy aki államosított televízióval vagy rádióval dolgozik, állami tisztviselő, tehát ha pénzbírságra ítélik becsület-sértés miatt, a büntetést az állam fizeti. Így állhat elő az a groteszk helyzet, hogy a sértett, mint adófizető hozzájárul ahhoz, hogy az, aki az ő becsületében gázolt, bírságát a polgárok pénzéből rója le.

Egy másik komoly probléma az, hogy maga az állam konstrukciója már nem felel meg a mai követelményeknek. A 19. században jó volt, de ma már nem működhet, már csak azért sem, mert ma a hatalom egyik fő eszköze a hírek beszerzése és közzététele. Erre jelenlegi alkotmányi rendszereink nincsenek felkészülve, azaz állami struktúráink egyszerűen nem felelnek meg a mostani információs keretnek. Az állam fő szerepe ma az kellene legyen, hogy információkat szerez be, szétoszt és ezeket valóban fel is használja. Ez a folyamat mostani demokratikus alkotmányainkban sem működik úgy, ahogy kellene. A kormány tagjai egyszerűen nem tudnak már megbirkózni az információk özönével. Személyes tapasztalatból mondhatom például, hogy mint az Európai Parlament³⁴ költségvetési bizottságának tagja, a múlt évben hozzám küldték a költségvetést összes adataival. Mikor a papírhegyret megláttam, amit a posta hozott, meg sem számoltam az oldalakat, hanem rátettem egy mérlegre - súlya tizenkét és fél kiló volt. Kiszámítottam, hogy ha át akartam volna dolgozni a költségvetést - napi 12 órával vasár- és ünnepnapokkal együtt - több mint három évig kellett volna olvasnom, míg egy év költségvetésével végzek. Na mármint, mindezeket az adatokat pontosan három héttel azelőtt kaptam kézhez, mielőtt döntenem kellett volna, és azt is remélték, hogy okosan döntök. Ez abszurdum. Szóval azok, akik vagy mint törvényhozók, vagy mint adminisztrátorok felelősséget viselnek, ma sokszor a rendszerből kifolyólag arra vannak ítélve, hogy döntsenek valamiről, amit nem is tudhatnak.

Szóval a különbség a törvény követelményei és a valóság között óriási. Ezt megint egyensúlyba kell hozni. Én erre csak úgy látok lehetőséget, ha beépítjük állami szervezeteinkbe az amerikai „think tank” rendszert, azaz olyan embereket, akiknek nincs adminisztratív feladatuk, hanem arra vannak hivatva, hogy informálódjanak, gondolkodjanak, tanulmányozzák az adatokat és azután jó tanácsokat adjanak. Amíg a döntés és az informálódás egy kézben marad, ez ma már nem működhet kielégítően. Így tehát, véleményem szerint, szükséges lesz egy kettős rendszert bevezetni az államban, egyrészt az információt és megítélést, másrészt az adminisztrációt. Csak így tudunk a modern lehetőségekkel boldogulni.

Ez nem jelenti azt, hogy a parlamentarizmus idejét múlta volna. Ellenkezőleg. Én úgy érzem, hogy a parlamentarizmusnak és a demokráciának van jövője, ha csak nem követjük el azokat az alapvető hibákat, amelyekkel túl gyakran találkozunk. A parlament fő feladata ellenőrizni az államot, a kormányt, az adminisztrációt. Persze törvényhozói feladata is van, de úgy hiszem, hogy a demokráciákban a törvények ma túlságosan részletekbe menőek. A törvények inkább csak irányadók legyenek, a részleteket az alsóbb közegek dolgoznák ki. Erre persze az lenne az orvoslás, hogy a bírói hatalom növekedjék az állam keretében. Mindeneset-re a bírói ellenőrzés a kormány és a törvényhozás felett nagyon is szükséges.

Ha az ember politikáról beszél, mindig szóba kerül az államforma. Véleményem szerint az államforma nem döntő kérdés. A fő dolog az, hogy a hatalom legitim legyen. A legitimitás pedig nem a királyság monopóliuma - éppen úgy lehetséges egy köztársaságban. Előfeltétele az, hogy az emberek valóban elfogadják a kormányt legitimnek, azaz hogy elismerjék, hogy az adott körülmények között és az adott időben ez a legjobb. Azon kívül mindig hamis azt állítani, hogy az egyik államforma a múlté, a másik a jövőé. Az, aki a történelmet ismeri, tudja, hogy amióta az emberiség létezik, az államformák mindig változtak. Voltak köztársaságok Krisztus előtt és királyságok is. Ma is ugyanaz a helyzet. Nem régen egy televíziós újságíró a német televízió előtt azt kérdezte tőlem, hogy köztársaságpárti vagy monarchista vagyok-e. Azt válaszoltam neki, hogy sem az egyik, sem pedig a másik. Én legitimista vagyok, azaz mindig azt a rendszert fogom támogatni, amely véleményem szerint legitim, tehát a közösség által elfogadott. Ez azt hiszem az egyetlen reális magatartás ebben az eltúlzott kérdésben.

Összefoglalva tehát el kell ismernünk, hogy alapjában, habár az elvek mindig megmaradnak, az állami alkotmányoknak új formát kell adnunk a jövőben. Modernizálnunk kell az államot, hogy biztosítsa a szabadságot, és hogy a polgároknak azt a szolgálatot nyújtsa, amit az emberek jogosan elvárnak.³⁵

A másik nagy probléma az, hogy a mai idők nagy változásai közepette a kisebb egységeket kell fenntartanunk. Érdekes tény, hogy éppen most a leghaladóbb országokban ráeszmélnek az emberek, hogy csak a tradicionális kis egységek biztosítják igazán a szabadságot és az emberi méltóságnak megfelelő keretet. Mi tehát ma Európában ott állunk, hogy amikor külbiztonságunk érdekében nagyobb egységet kell létesítenünk, amit még a gazdasági haladás is megkíván, meg kell értenünk, hogy csak a kisebb egységekben tudjuk igazán megvédeni az embert. Szóval középutat kell találnunk, amely ott, ahol másképp nem lehetséges, nagy egységhez vezet, viszont mindenütt, ahol erre mód van, fenntartja a különböző kis egységeket. Ez áll úgy az európai egyesülésre, mint az egyes államokra is. Így tehát az eljövendő alkotmányok egyik alapja az kell legyen, hogy a nagyobb egység sohase jogosult átvenni olyasmit, amit a kisebb egység kielégítően tud megoldani. Ez az, amit a jogászok a szubszidiaritás elvének neveznek. Ez az elv ma talán az egyéni szabadság legerősebb védelme, ha következetesen keresztülvisszük. Ezt kellene beépíteni minden egyes alkotmányba, és pedig úgy, hogy a bíróságok első feladata legyen ezt az elvet védeni, főleg akkor, amikor a központi államhatalom hatáskörébe akar vonni olyasmit, amire nem jogosult. Így tehát visszatérünk ahhoz az elvhez, hogy a bíróságnak a jövőben igen nagy szerepe lesz, minden olyan államban, amely legitim, azaz kész az egyéni szabadságot megvédeni. Ettől a döntéstől függ az emberhez méltó élet biztosítása, úgy az egyes államokban, mint a nagyobb egységekben.

Amire tehát a jövő szempontjából szükségünk lesz, az egy független új gondolat, de nem az a bizonyos elméleti-politikai bölcsélet, amely többet árt, mint használ. Óriási szerepe lesz ebben a történelemtudománynak. Történelemismeret és tradíció-érzék nélkül nem lehet jó politikát folytatni. Ez érthető, ha azt tartjuk szem előtt, hogy az, aki nem tudja, honnét jön, nem tudhatja hová megy, mert azt sem tudja, hogy hol van. A történelem tehát nem holt

tudomány, hanem eszköz, amely segít a jövőt tervezni. Persze a történelem nem az a bizonyos talmi történelem, mellyel túl gyakran a totalitárius rendszerben találkozunk, ahol állandóan átírják a múltat, hogy megfeleljen a jelennek. Ilyen történelemnek semmi értéke sincs. Próbáljuk úgy látni, ami volt, ahogy volt, mert csak így tudjuk megítélni, milyen következtetéseket vonhatunk le a történelem ismeretéből. Akkor hasznunkra lesznek a múlt szép, valamint sötét órái. A jó órákból azt kell megtanulnunk, mit kell tenni, hogy céljainkat elérjük; a rossz órákból azt, hogy mit nem szabad tennünk. Eszerint az a történelemtudomány, amely manipulálja a múltat, árt a közösségnek. Tehát megint csak arra jövünk rá, hogy a jó politika alapja: csakis az igazság. Vannak cinikusok, akik ezt az elvet nem akarják elismerni. Bizonyos időkben és rövid időtartamra ilyen cinizmussal lehet sikert aratni. Ha ellenben a politikában a köz szolgálatát látjuk, a nemzeti érdekek védelmét és a népek közötti béke és barátság elősegítését, akkor szükségünk lesz a való történelemre, mert általa és az igazság által találjuk meg a helyes utat.

Mindenekelőtt, kedves honfitársam, ez a feladatunk. Döntő időkben élünk. Magyarország a nép akarata szerint most a szabadság és a demokrácia útjára lépett. Keresi jövő kibontakozását. Szerény véleményem szerint a magyar jövő csak egy európai közösségben található. A magyar mindig európai nép volt és Szent István döntése óta mindig a keresztény nyugat mellett állt. Ott találta igazi helyét, és amikor próbált más utakon járni, az rendszerint szerencsétlenül végződött. Tudom, hogy a múltban sok volt az ellentét, de nemzetünk útja nagyjából mégis sikeres volt. Sokat szenvedtünk, mert földrajzilag a világ egy olyan pontján élünk, ahol mindig felmerültek problémák és nehézségek. De mégis, hogy egyáltalán megmaradtunk a Földön, és hogy ezt túléljük akkor, amikor nagyon is egyedül voltunk, igazolja hogy az út, melyet nagy honalapító királyunk mutatott, helyes³⁶ volt. Ezen az úton kell tovább haladnunk.

Az európai egyesülés napjaink egyik nagy eseménye. Erő, amelyet megállítani már nem lehet. Sokan próbálták, de nem sikerült. A második világháború óta folytonosan haladtunk ebben az irányban, és ma azt mondhatom, már túl vagyunk azon a ponton, ahonnan valamikor még vissza lehetett volna fordulni. Mint az Európai Parlament választott tagja állítom, hogy az, aki bent van az Európai Közösségben, tudja, hogy ez a jövő számunkra és nemzetünk számára is. Ez okból éreztem mindig, hogy Magyarország helye egyszer ott lesz a Közösségben. Minden jel, amit hazulról kaptam, azt mutatta, hogy az egyesült Európa magyar nemzetünk nagy reménye. A magyar kultúra nagyon is beleilleszkedik ebbe az Európai Közösségbe. Íróink, művészeink, zenészeink szerepe kimagasló az európai kultúrában. Így tehát ebben az időben is, amikor minden változik, az kell legyen nemzetünk célja, hogy az Európai Közösségben szerepet vállaljon. Bízom abban, hogy ez sikerül. Persze vigyáznunk kell, nem szabad elhamarkodottan cselekedni. Lépésről-lépésre kell haladni és főleg szükségünk lesz egy nagy nemzeti kibékülésre. Spanyolország útja az Európai Közösségbe a diktatúra után is éppen azáltal volt lehetséges, hogy az egész nemzet egyesült, hogy nem tett különbséget aszerint, hogy ki mikor hol állt, hanem csak az számított, hogy ki hová tart.³⁷ Itt óriási feladat vár ránk. A megoldástól függ, mi lesz Magyarország jövője ebben a nagy Európai Közösségben.

Mint az Európai Parlament egyedüli magyarul beszélő képviselője, azt szeretném mondani Önöknek, hogy mi a Közösségben szeretettel várjuk a magyarokat. Biztosak vagyunk abban, hogy ők is majdan egyszer elfoglalják azt a helyet, amely a demokratikus nemzetek keretében az övék. Itt Magyarországnak jók a kilátásai. Itt lehet majd megvédeni a nemzeti, emberi és kisebbségi jogokat. Európát, ne feledjük el, nagy keresztény hagyományaink hozták létre. Csak aki megérti az ebben kifejezésre jutó szellemet, azaz hogy a Mindenható az egyes embernek adott jogokat, amelyeket a kollektív nem vonhat meg tőle, az fogja megérteni, hogy egész rendszerünk alapja az egyéni és a közös szabadság kell legyen. Amit mi akarunk, az egy igazán emberhez méltó jövő. Persze még nehéz és hosszú út áll előttünk. De ha visszatekintek egy most

már hosszú életre, akkor állíthatom, olyan sikereink voltak, hogy ezek csak buzdítanak a jövőre. Csak egyet szeretnék említeni: amikor én fiatal voltam, minden német a franciákat és minden francia a németeket legfőbb ellenségének tekintette. Ugyanakkor minden fiatal, mint én, tudta, hogy harcolnunk kell majdan egy európaiak közötti háborúban. Azon kívül úgy tudtuk, hogy a drótsövény a Rajna mentén bár szomorú, de olyan tény, amelyen változtatni nem lehet. Ha a mai fiataloknak nyugaton ezt elmondom, értetlenül néznek, mert egyszerűen ilyen gondolataik már nincsenek. És ez óriási siker. Ne felejtjük el, relatíve könnyű szerződéseket írni vagy alkotmányokat papírra vetni, de régi nemzetek pszichológiáját és gondolkodásmódját alapvetően megváltoztatni nagyon nehéz. És éppen ez sikerült a demokratikus nyugat keretén belül ezekben az évtizedekben. Ez buzdító a jövőre; mert a múlt sikerei rámutatnak felelősségünkre, hogy még nagyobb eredményre törekedjünk. Magyarországnak itt óriási lesz a lehetősége. Bízom tehát a magyar jövőben, a magyar szabadságban és a magyar demokráciában. Nemzetünk sokat szenvedett, de mai távlatból nézve, azt mondhatjuk, bízhat egy szebb jövőben.”

A sárospataki látogatás visszhangja

A sárospataki programoknak kitűnő sajtóvisszhangjuk volt, több napilap tudósítót delegált az előadásra és az ünnepi tanácsülésre. Az alábbiakban összefoglaljuk a legfontosabb sajtóközleményeket.

A legrészletesebben a *Sárospatak* című közéleti újság februári száma foglalkozott a látogatással. A címlapon Habsburg Ottó és Tökés László portréja látható, mellettük a lap olvasóinak írt üdvözlő szavaik.³⁸ A lapban olvasható Tökés László díszpolgári beszéde, valamint Habsburg Ottó – fentebb közreadott – köszöntője,³⁹ a diákegylet elnökének összefoglalója.⁴⁰ Mindezt lezárta a főszerkesztő alábbi villáminterjúja:⁴¹

„– *Minek köszönheti a Sárospataki Diákegylet az Ön megtisztelő látogatását?*

– *Kérem szépen, két dolognak köszönheti. Először: az első között volt, aki engem meghívott, mikor már vissza tudtam térni Magyarországra. Úgyhogy a Sárospataki Diákegylet kezdettől fogva a listám elején volt. Második az, hogy elvégre akinek van valami viszonya a magyar történelemhez, az ismeri Sárospatakot. Örültem, hogy volt alkalmam idejönni.*

– *Milyen élményekkel távozik Sárospatakról?*

– *Igen nagy élményekkel, mert először is gyönyörű város, gyönyörű a múzeum a kastélyban. A fő élmény persze a Tökés Lászlóval való találkozás volt, és az, hogy az ő díszpolgárrá avatása révén a magyar történelem egy fejezetének lehettem résztvevője.*

– *Ön tegnap nagyszerű beszédet mondott Sárospatakon. Tekinthetjük-e előadását az egyik lehetséges köztársasági elnök-jelölt programbeszédjének?*

– *Ez nem választási beszéd volt, nem voltak benne kortesfogások, egyszerűen csak úgy érzem, hogy bármi történjen, vannak bizonyos alapelvek, amelyeket ma – amikor egy új demokrácia kezdődik – feltétlenül szem előtt kell tartanunk. Nézzze, én most 11 éve vagyok az Európai Parlament tagja, elég sok tapasztalatot szerezhettem ezalatt és úgy érzem, hogy az a feladatom – főleg azért, mert itt sokáig nem volt demokratikus élet, sokáig nem voltak szabad választások –, legalább a tapasztalataimat be kell hoznom, bizonyos elveket kell képviselnem, bárki legyen is aztán az, aki vezeti az ország dolgait.*

– *Mi a véleménye a bős-nagymarosi vízerőmű építéséről?*

– *Ebben a kérdésben száz százalékig a magyar álláspontot képviseltem, mert úgy érzem, hogy nekünk az elsőbbséget a táj és a természet védelmének kell adnunk. Azok a megoldások rendkívül rövidlátó anyagi előnyöket biztosítanak. A másik dolog az, hogyha egyszer tönkretettük a tájat, akkor már rendbe hozni nem tudjuk.*

– Hogyan kommentálja a tervezett világkiállítást?

– Egyértelműen a világkiállítás mellett vagyok, kifejezetten jó esélyt adok Magyarországnak. Biztonságot persze nem lehet adni, de én optimista vagyok és úgy érzem, óriási szimbolikus hatása lesz. Elsősorban a magyar vidék számára lesz óriási jelentősége. Amikor átmentem az itteni múzeumon, láttam, hogy milyen hallatlan dolgok vannak itt, amikről én sem tudtam. Ha a világkiállítás idején jönnek az emberek Európa és a világ minden tájáról, fel kell készülni arra, amit az osztrákok már nagyon régen jól csinálnak, hogy kulturális központokat létesítsünk, kiállításokat rendezünk, és arra hozzuk az embereket és akkor megismerik a magyar tájat, amit még nagyon kevesen ismernek, ami még nekem is új. Én csak Budapesten voltam egészen kisgyermek koromban, Gödöllőig értem, de ez volt az egész. Jártam ugyan Pozsonyban is, akkor még magyar város volt, de ez volt minden. Most az utolsó másfél év alatt végigjártam az egész országot. Ez bámulatos ország, óriási lehetőségei vannak éppen egy közös Európa keretében. Ezekben a lehetőségekben Sárospataknak is komoly szerep juthat.

– Végezetül: hozzájárul-e, hogy márciusi számunkban a rendhagyó történelemórán elhangzott beszédét teljes terjedelmében közöljük?

– Kérem szépen, örömmel.

– Köszönöm a beszélgetést.”

A megyei napilap, az *Észak-Magyarország* szintén bőven írt a témáról. Már a február 5-ei szám címlapján felhívták a figyelmet az aznapi programra.⁴² Másnap címloldalra került a látogatásról és az előadásról szóló, fényképekkel illusztrált tudósítás.⁴³ Február 7-én további, Tőkés Lászlóval is foglalkozó értékelő cikk jelent meg, ugyancsak fotókkal.⁴⁴ A szerkesztőség a lap február 10-ei számában újabb egész oldalas cikkben foglalja össze a pataki események tanulságait.⁴⁵

Az országos napilapok közül a *Magyar Nemzet* február 6-i számában *Rendhagyó történelemóra Sárospatakon Habsburg Ottóval* főcímmel kapott helyet az esemény.⁴⁶ A másnapi számban közös Habsburg Ottó – Tőkés László-interjú jelent meg.⁴⁷ A *Népszabadság* megyei tudósítója az eseményekről a február 6-ai és 7-ei számban írt.⁴⁸

Sajnálatos, hogy a Habsburg Ottót meghívó és a látogatását megszervező Sárospataki Diákegylet neve legtöbbször hibásan vagy egyáltalán nem jelent meg a sajtóban. A Sárospatakon kívüli közvélemény számára így az sem vált világossá, hogy a Tőkés Lászlóval történt találkozása véletlen egybeesésnek tekinthető, bár ezt az MTI közleménye megerősítette.⁴⁹

Egy évtizeddel később a látogatás körülményeiről és programjáról a *Széphalom* évkönyv 1999. évi kötetében publikáltam emlékező összefoglalót.⁵⁰

Habsburg Ottó és a Zempléni Múzea

A történet 2000-ben a *Zempléni Múzea* színeiben folytatódott. A lapalapítási koncepció elkészítésekor abból indultam ki, hogy a folyóirat arculatát az elkészítésében közreműködők személye is fémjelzi. Fontosnak tartottam, hogy a szerkesztőség támaszkodhasson néhány olyan, a régióból elszármazott, vagy ahhoz kötődő személyiségre, akiknek tudományos és közéleti munkássága vitathatatlanul a 20. századi magyar művelődéstörténet része. A védnöki felkérést elfogadta Balassa Iván néprajzkutató, Jakab István nyelvész és Orosz István történész. A fővédnöki címmel az európai kitekintést kívántam reprezentálni, így jutott eszembe Habsburg Ottó, akkor már, mint volt európai parlamenti képviselő.

Az alábbiakban közreadom a Habsburg Ottóval történt levélváltásokat 2000-tól 2011-ig. Mindet postai úton kézbesítették, egyszerű küldeményként, Habsburg Ottó laccímére, illetve onnan feladva.⁵¹ Az első levél a 2000. március 2-án kelt fővédnöki felkérés:

HINDENBURGSTRASSE 15
82343 PÖCKING D. STARNBERG
(OBERBAVERN)
TELEFON (0 81 57) 70 15
TELEFAX (0 81 57) 70 87

Pöcking, 2000. március 21.

Kedves Dr. Bolvári-Takács!

Hálás köszönettel vettem március 2-án kelt levelét, amit őszinte örömmel olvastam. Köszönöm mindazt, amit az annak idejű sárospataki látogatásról írt és főleg nagyon örülök annak, hogy Ön tervez egy kulturális folyóiratot a vidéke számára. Erdeklődéssel olvastam azok neveit, akik készek együttműködni e lappal és főleg annak örülök, hogy Hörcsik Richárd barátom is ezek között van. Ő annak idején, mint európai képviselő, nagyon sokat tett Magyarország érdekében. Kiváló ember volt és ez ma is, mivel hála Istennek most újra képviselő lett.

Igy tehát szívesen elfogadom a fővédnöki tiszteletet. Kívánok sok sikert, és remélem, hogy egyszer személyesen is fogunk találkozni, mivel most, hogy kiváltam az Európai Parlamentből rendszerint havonta vagyok otthon Magyarországon.

Ünnek minden jót és sok sikert kívánva,

meleg üdvözléssel,

HABSBURG OTTÓ

Habsburg Ottó elvállalja
a Zempléni Múzea
fővédnöki tisztségét

„Tisztelt Képviselő Úr! Nagy örömmre szolgál, hogy köszönhetem Önt a tíz évvel ezelőtti sárospataki látogatása alkalmából. Akkori előadása máig emlékezetes esemény az iskolák és a város lakói számára, és biztos vagyok benne, hogy a már végzett diákok is életre szóló emlékként őrzik. Engedje meg, hogy ez alkalomból átadjam Önnek a látogatásról szóló cikkem különnyomatának két példányát, amely a *Széphalom* című helytörténeti évkönyvben jelent meg.⁵² Kérem, fogadja olyan szeretettel, mint ahogy mi emlékezünk az 1990-es látogatásra.

Kedves Képviselő Úr! Szeretném fölhasználni az alkalmat, hogy tájékoztassam Önt egy kulturális kezdeményezéséről. Zemplén határszéli régió. S bár a Sárospataki Református Kollégium szellemi kisugárzása évszázadokra tekint vissza, hiányzik egy, a térség kulturális közéletét reprezentáló társadalomtudományi folyóirat. Egy ilyen lap alapításához fogtunk hozzá néhányan. A Zempléni Múzea című folyóirat első számának megjelenését ez év végére tervezzük. A lap főszerkesztői tisztelet magam vállaltam, a szerkesztőbizottságban helyet kapott Balázs Károly szociológus, Dobrik István művészettörténész, Hörcsik Richárd történész, egyetemi tanár, országgyűlési képviselő, Jósavainé Dankó Katalin, a Rákóczi Múzeum igazgatója, Komáromy Sándor irodalomtörténész, főiskolai tanár, Koncz Gábor közgazdász, Lénárt Attila gimnázium igazgató, Szathmáry Béla bírósági el-

nők, Tamás Edit történész-muzeológus. Nagy megtiszteltetés lenne a lap számára, ha Képviselő úr elvállalná a fővédnöki tiszteletet. Ön történelmünk kiváló személyisége, aki politikai gondolkodóként már több mint fél évszázada felismerte az egységes Európa szükségességét, s akinek álláspontját a történelem egyértelműen igazolta. A Zempléni Múzsza számára az Ön életútja követendő szellemi irányt jelöl, a fővédnöki cím semmilyen kötelezettséget vagy feladatot nem jelent. Szíves választát előre is köszönöm. Jó egészséget kívánva, tisztelettel: Bolvári-Takács Gábor főszerkesztő

A válasz még abban a hónapban megérkezett:

„Pöcking, 2000. március 21.
Kedves Dr. Bolvári-Takács! Hálás köszönettel vettem március 2-án kelt levelét, amit őszinte örömmel olvastam. Köszönöm mindazt, amit az annak idei sárospataki látogatásról írt és főleg nagyon örülök annak, hogy Ön tervez egy kulturális folyóiratot a vidéke számára. Érdeklődéssel olvastam azok neveit, akik készek együttműködni e lappal és főleg annak örülök, hogy Hörcsik Richárd barátom is ezek között van. Ő annak idején, mint európai képviselő, nagyon sokat tett Magyarország érdekében. Kiváló ember volt és ez ma is, mivel hála Istennek most újra képviselő lett. Így tehát szívesen elfogadom a fővédnöki tiszteletet. Kívánok sok sikert, és remélem, hogy egyszer személyesen is fogunk találkozni, mivel most, hogy kiváltam az Európai Parlamentből rendszerint havonta vagyok otthon Magyarországon. Önnek minden jót és sok sikert kívánva, meleg üdvözléssel, Habsburg Ottó”

A folyóirat első száma 2001 februárjában jelent meg, benne a fővédnök és a védnökök rövid életrajzával.⁵³ Illendőnek tartottam, hogy a lap sajtóbemutatójára meghívom Habsburg Ottót. A 2001. február 6-án kelt levelemben – és ezt követően minden további alkalommal – a Nemzetközi Páneurópai Unióban betöltött tisztsége alapján, elnök úrnak szólítottam:

„Tisztelt Elnök Úr! Nagyon köszönöm, hogy 2000. március 21-én kelt levelében volt szíves elfogadni a Zempléni Múzsza című folyóirat fővédnöki tiszteletét. Bár az első szám megjelenését a tavalyi év végére terveztük, pénzügyi okokból csupán most tudtuk a megjelenés feltételeit biztosítani. A lap első száma már nyomdában van, és terveink szerint február 20. körül olvasható lesz. A megjelenés után természetesen azonnal postázok egy példányt az Ön számára. Egyúttal engedje meg, hogy tisztelettel meghívjam 2001. március 3-án, szombaton, délután 4 órára Sárospatakra, ahol az Ön által jól ismert Rákóczi Várban tartjuk a folyóirat nyilvános sajtóbemutatóját. A folyóirat első számával egyidejűleg a hivatalos meghívót is küldeni fogom, és bízom benne, hogy elfoglaltságai lehetővé teszik újabb sárospataki látogatását. Ha óhajtja, szállásról természetesen gondoskodunk, és szívesen látjuk családjának más tagját, Walburga asszonyt, vagy Habsburg György nagykövet urat is. A márciusi találkozásban bízva kívánok jó egészséget, tisztelettel: Bolvári-Takács Gábor főszerkesztő”

Elképesztő, hogy a válaszlevelet már két nap (!) múlva megírta:

„Pöcking, 2001. február 8.
Kedves dr. Bolvári-Takács! Hálás köszönettel vettem február 6-án kelt kedves levelét. Örülök, hogy március 3-án a folyóirat sajtóbemutatójára kerül sor, és nagy sajnálattal kell mondanom, hogy nálam március 3-a már nagyon el van foglalva, úgy hogy nem jöhetek. Mindenesetre gondolataimban Önöknél leszek és sok sikert kívánok a jövőben. Meleg üdvözléssel, Habsburg Ottó”

Így aztán a sajtótájékoztató után, 2001. március 10-én postáztam részére az első lapszámot:

„Tisztelt Elnök Úr! Örömmel nyújtom át a Zempléni Múzsza első számának tiszteletpéldányát, remélve, hogy megnyeri Elnök úr tetszését, és hamarosan személyesen is találkozhatunk. Tisztelettel: Bolvári-Takács Gábor főszerkesztő”

A válasza most sem kellett sokáig várni:

„Pöcking, 2001. március 17.
Kedves Bolvári-Takács főszerkesztő! Hálás köszönettel kaptam a „Zempléni Múzsza” első számát. Gratulálok és sok sikert kívánok e folyóiratnak a jövőben is. Remélem, hogy nemsokára találkozni fogunk és időközben minden jót kívánok. Meleg üdvözléssel, Habsburg Ottó”

Mai szemmel kissé tolakodónak tűnhet, de akkor tényleg fontosnak tartottam a „velünk élő történelem” megjelenítését. Ezért, a második szám elküldésével együtt, 2001. június 26-án cikket kértem tőle:

„Tisztelt Elnök Úr! Megjelent a Zempléni Múzsza ez évi második száma, amelynek egy példányát tisztelettel elküldöm. Hálás lennék, ha a lapban Öntől, mint fővédnöktől is közölhetnénk cikket. Ha van olyan írásműve vagy beszéde, amelynek kéziratával megtisztelné folyóiratunkat, kérem, küldje el. Beféjezésül engedje meg, hogy a szerkesztőség és a magam nevében szeretettel gratuláljak abból az alkalomból, hogy a közelmúltban ünnepelte házasságkötésének ötvenedik évfordulóját! Felelősségteljes munkájához további jó egészséget kívánva, tisztelettel: Dr. Bolvári-Takács Gábor főszerkesztő”

A következő levelemben, 2002. március 6-án a publikációs kérést megerősítettem és konkretizáltam – talán merész tematikát javasolva. Emellett újabb sárospataki látogatásra hívtam meg:

„Tisztelt Elnök Úr! Mint az bizonyára Ön előtt is ismeretes, Magyarországon ez évben emlékeznek Kossuth Lajos születésének 200. évfordulójára. A neves politikus sok szállal kötődött Zemplénhez, itt született, itt végezte iskoláit, a jogi tanulmányait éppen Sárospatakon folytatta. A Zempléni Múzsza is meg kíván emlékezni Kossuth személyéről, aki élete második felében komolyan foglalkozott a közép-európai integrációval: az általa elképzelt Duna Konföderáció tervét nyomtatásban is kiadta. Ilyen értelemben az Európa-eszme egyik előfutárának tekinthető. Engedje meg, Elnök Úr, hogy tisztelettel felkérjem Kossuth Lajos és az európai örökség címmel cikk megírására. Valamennyi olvasó számára tanulságos lenne, ha Ön, mint a páneurópai gondolat legkiemelkedőbb képviselője, a történelmet összefüggéseiben értelmezni tudó, nagy formátumú politikus segítségével mutatnánk be Kossuth Lajos európai szerepének néhány vonását.

Az Ön 1990. évi sárospataki látogatása még most is beszédtema a városban, bár az iskolákban időközben új generációk nőttek föl. Engedje meg, hogy egy Ön által alkalmasnak tartott 2002. őszi időpontban (szeptembertől decemberig bármikor) tisztelettel meghívjam Sárospatakra, ahol a patoki diákok újabb generációi számára jelentene élményt az Ön személyes megjelenése. Ez alkalomból a fentiekben kért cikk is előadható lenne, de természetesen bármely egyéb témáról szívesen meghallgatjuk előadását. Hálásak lennék, ha elfogadná felkérésünket, és a közelgő 90. születésnapja alkalmából személyesen köszönhetnénk Önt Sárospatakon. Felelősségteljes munkájához további jó egészséget kívánva, tisztelettel: Dr. Bolvári-Takács Gábor főszerkesztő”

Habsburg Ottó válasza, szokás szerint, udvarias és biztató volt:

„Pöcking, 2002. március 31.

Tisztelt Főszerkesztő Úr! Kedves Dr. Bolvári-Takács! Hálás köszönettel vettem március 6-án kelt levelét. Nagyon köszönöm azt is, hogy felszólított, hogy a „Zempléni Múzsá”-ban írjak egy igazán komoly történelmi témáról. Nagyon szerettem volna elfogadni ezt a felhívást, de sajnos azt kell mondanom, hogy annyira el vagyok foglalva éppen jelenleg, hogy egy cikk írására nem is maradna időm, főleg mert erre sok előtanulmányra lenne szükségem. Biztos vagyok abban, hogy egyetért velem, hogy az első prioritásom jelenleg a mi tagságunk az Európai Unióban, mert ettől függ a biztonság és a béke.

Ami ellenben kedves Sárospatakra szóló meghívását illeti, úgy én ezt a levelet elküldöm György fiamnak, aki rendezzi az én Magyarország-i (sic!) útjaimat és habár rengeteg a dolgom, remélem, hogy talán valami mégis lehetséges lesz. Meleg üdvözléssel, Habsburg Ottó”

A levélben foglaltak alapján felhatalmazva éreztem magam, hogy 2002. április 30-án közvetlenül Dr. Habsburg Györgyhez forduljak. A nagykövet úr május 22-ei válaszában arról biztosított, hogy igyekszik beilleszteni a látogatást édesapja őszi-téli programjába. Sajnos az újabb sárospataki előadást végül nem sikerült megszervezni. Ebben nyilvánvalóan közrejátszott Habsburg Ottó előrehaladott életkora. Mindenesetre 2002. november 20-án levélben köszöntöttem születésnapja alkalmából:

„Tisztelt Elnök Úr! Engedje meg, hogy a Zempléni Múzsza szerkesztősége és a magam nevében nagy szeretettel és tisztelettel köszöntsem Önt 90. születésnapja alkalmából! Közéleti, politikai munkásságához további erőt és jó egészséget kívánok! Tisztelettel: Dr. Bolvári-Takács Gábor főszerkesztő”

A rövid levélre szokatlanul hosszú válasz érkezett. Néhol suta fogalmazásmódja, a benne hagyott egy-két gépelési hiba alapján azt vélem feltételezni, hogy ha nem is maga Habsburg Ottó gépelte, de ő fogalmazta. A sorokat bizonyára másoknak és máshol is leírta, ám ez nem változtat azon a tényen, hogy a Zempléni Múzsát és Sárospatakat közel állónak érezte magához.

„Pöcking, 2002. november hó.

Kedves Dr. Bolvári-Takács főszerkesztő! Melegen köszönöm barátságuk és szolidaritásuk számos jelét kilencvenedik születésnapom alkalmából. Ha elérjük ezt a magas kort, sok ok van arra, hogy hálásak legyünk. Én mindennek előtt Istennek mondom köszönését. Igaz, az én időm viharos volt, volt sok elvesztett csata, de a végén mégis szebb időket várhatunk. A zsarnokok, akik ellen harcolhattam, nagyobbára már nincsenek itt ezen a földön. Számos honfitársam visszanyerte a szabadságot és hazáját. Barátok, akikkel az évek folyamán találkoztam, mint a Balti népek és a Macedónok, újra élnek a saját földjükön. Azok, akikért még tovább kell működnünk, még nem érték el a céljukat, de van szép kilátásuk sikerre.

Európa sokat haladt, ami biztosítja a jövőjét. Lesz földrész a szabadságban, ezzel haza polgárai számára. (sic!) Mint keresztényeknek nincs jogunk pesszimistának lenni, mivel ott van az Úr ígérete, hogy a pokol sohase fogja legyőzni Egyházát.

Végül sok utódom van, akikre számíthatok. Főleg boldog vagyok, hogy azokat a feladatokat, melyekkel itt foglalkoztam, a jövőben az eljövendő nemzedékek is tovább elfogadják. (sic!) Itt leányomról, Walburgáról legyen szó, aki mint a Nemzetközi Páneurópai Unió főtükára tovább működik közös céljainkért. Fiam, Károly erőlyesen harcol a népek önrendelkezési jogáért az UNPO⁵⁴

keretében. Végül fiam, György mint magyar Nagykövet működik az Európai Unióban a magyar tagság érdekében. Így tehát minden barátomnak mondhatom: legyetek bizalommal a jövőben! Az életnek van magasztos értelme még a legnagyobb viharok közepette is, hacsak hűségesek maradunk Istenhez, népünkhöz és Európához, annak a történelem által nekünk hagyott gyönyörű kultúrájával. Habsburg Ottó”

2003. augusztus 22-én ismét lapbemutatót tartottuk, amelyre a fővédnök meghívást kapott. Erre szeptember 1-jén Habsburg Ottó titkársága udvariasan megköszönte, mint írták, a címzett külföldi útja miatt nem tudott eljönni. Ugyanakkor a „folyóiratot mindig érdeklődéssel nézi meg és ezért külön köszöni az augusztusi szám elküldését”.

2004-ben a Zempléni Múzsza a negyedik évfolyamába lépett. A szerkesztőség összetételében változásokat határoztam el, amely érintette a védnököket is, elsősorban Balassa Iván előző évi elhunya miatt. Március 2-án az alábbi levéllel fordultam fővédnökünkhöz:

„Tisztelt Elnök Úr! Szeretném megköszönni Önnek, hogy 2000-ben elvállalta a Zempléni Múzsza c. folyóirat fővédnöki tisztét és erkölcsei támogatásával elősegítette a lap szellemi arculatának kedvező megítélését. Az elmúlt évek során a lap megerősödött, olvasótábora kibővült és számos szerző jelentkező kéziratokkal az ország minden részéről.

Lapunk idén már a negyedik évfolyamába lép, ezért úgy gondoltuk, hogy az alapító védnököket a lap impresszumában ezentúl nem tüntetjük fel. Döntésünkhöz hozzájárult az is, hogy az egyik szakmai védnök, Balassa Iván professzor úr tavaly elhunyt, így a védnöki testület névsora már nem tükrözné az eredeti névsort.

Ismétlen megköszönöm Elnök úr eddigi szíves támogatását, és a szerkesztőbizottság valamennyi tagja nevében jó egészséget kívánok Önnek! Öszinte tisztelettel: Dr. Bolvári-Takács Gábor főszerkesztő”

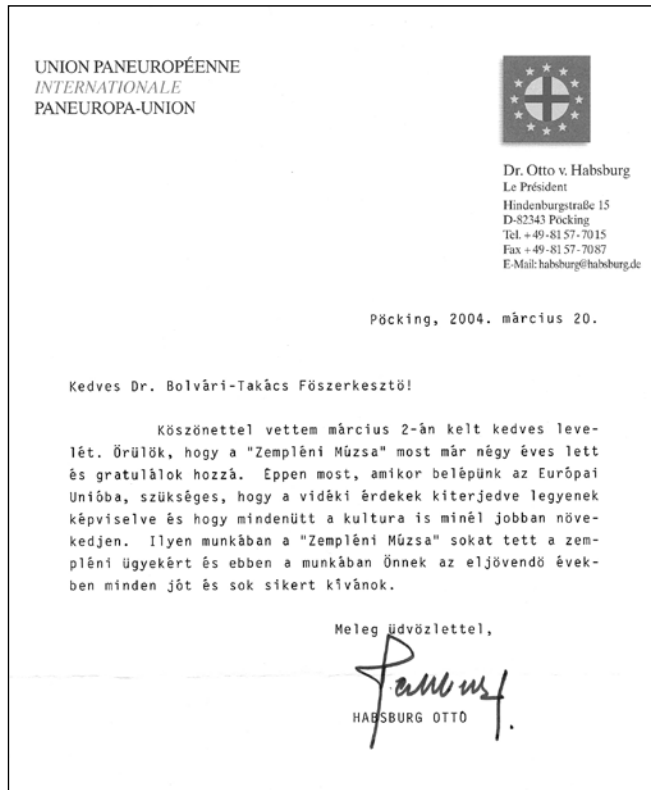
Habsburg Ottó tanítani valóan diplomatikus és udvarias válaszában egyetlen szót sem szolt saját személyéről, annál inkább elismerte a lapot:

„Pöcking, 2004. március 20.

Kedves Dr. Bolvári-Takács Főszerkesztő! Köszönettel vettem március 2-án kelt kedves levelét. Örülök, hogy a „Zempléni Múzsza” most már négy éves lett és gratulálok hozzá. Éppen most, amikor belépünk az Európai Unióba, szükséges, hogy a vidéki érdekek kiterjedve legyenek képviselve és hogy mindenütt a kultúra is minél jobban növekedjen. Ilyen munkában a „Zempléni Múzsza” sokat tett a zempléni ügyekért és ebben a munkában Önnek az eljövendő években minden jót és sok sikert kívánok. Meleg üdvözléssel, Habsburg Ottó”

A lapszámokat ezután is postáztuk, de levélváltásra nem került sor. Utolsó küldeményemet a negyvenedik lapszám megjelenése alkalmából, 2011. március 5-én írtam, az alábbiak szerint:

„Tisztelt Elnök Úr! A tavaly tízéves Zempléni Múzsza társadalomtudományi és kulturális folyóirat szerkesztősége nevében megköszönöm Önnek, hogy 2000-ben elvállalta és 2004-ig ellátta a Zempléni Múzsza c. folyóirat fővédnöki tisztét, erkölcsei támogatásával elősegítette a lap szellemi arculatának kialakulását és kedvező megítélését. Kérem, fogadja szeretettel 40. számunkat, amely az eddig megjelent írásokból szerkesztett antológia, összesített tartalomjegyzékkel és áttekintő beszámolóval. A szerkesztőbizottság valamennyi tagja nevében jó egészséget kívánok! Öszinte tisztelettel: Dr. Bolvári-Takács Gábor főszerkesztő”

Habsburg Ottó
gratulációja
a négy éves
Zempléni
Múzsának

A válasz a titkárságtól érkezett, hiszen Habsburg Ottó ekkorra már betöltötte a 98. életévét. A köszönőlevelet végakarátának tekintem, hiszen lapunk egykori fővédnöke abban az évben, 2011. július 4-én elhunyt. Örizzük emlékét folyóiratunkhoz intézett utolsó soraival:

„Pöcking, 2011. március 30.

*Tisztelt főszerkesztő úr! Dr. Habsburg Ottó elnök úr köszönését szeretném Önnek tolmácsolni a „Zempléni Múza” 40. számának elküldéséért. Egyben továbbítom az Elnök úr őszinte, szívből jövő gratulációját, hogy folyóiratukkal immár négy évtizedes⁵⁵ sikeres múltra tekinthetnek vissza, amely nem csupán a tartalmában megjelent írások irodalmi értékével mérettetik. Ismeretterjesztő feladatot látnak el és mi több, olvasóinknak igaz örömet szereznek a színvonalas írások válogatásával. Kérem, fogadja az Elnök úr jókívánságait jövőbeni munkájukhoz, további sikereket kíván a szerkesztőség minden tagjának. Szívélyes üdvözlettel,
Titkárság”*

Jegyzetek

- 1 Gonda Imre – Niederhauser Emil: A Habsburgok. Egy európai jelenség. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1987³.
- 2 Brigitte Hamann (szerk.): Habsburg lexikon. Új Géniusz Kiadó, Budapest, 1990.
- 3 Simonné Tigelmann Ilona (szerk.): Századunk tanúja – Habsburg Ottó. Bokor Péter új filmjéhez. Textronic Kft., Tatabánya, 1989.

4 Stephan Baier – Eva Demmerle: Habsburg Ottó élete. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2003.

5 Pl: Dési András: A mi jó Habsburgunk = Népszabadság, 69. évf. 155. szám, 2011. július 5. 7. o.

6 Az intézet honlapja: www.habsburg.org.hu

7 Vö: Bolvári-Takács Gábor: Tények és tendenciák a pataki öregdiák-mozgalom történetében. In: Szabó Csaba (szerk.): Sárospataki Református Kollégium Alapítvány 1989–2009. Jubileumi kiadvány. Sárospatak, 2009. 11–16. o.

8 A diákegyeleti iratok és levelezés lelohelye, a továbbiakban külön hivatkozás nélkül is: Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeinek Adattára. Sárospataki Diákegyelet iratai.

9 (hankó): Sajtótájékoztató a Páneurópai Unióról = Magyar Nemzet, LIII. évf. 31. szám, 1990. február 6. 3. o.

10 MTI-hír: Magyar Nemzet, LIII. évf. 31. szám, 1990. február 7. 3. o.

11 Balási Károly – Bolvári-Takács Gábor (szerk.): A Sárospataki Népfőiskola 15 éve (1986–2001). Sárospataki Népfőiskolai Egyesület, Sárospatak, 2002. 23–24. o.

12 Helyesen: Cum Deo pro Patria et Libertate

13 Dr. Habsburg Ottó köszöntő beszéde Tökés László díszpolgárrá avatásán = Sárospatak, XXX. évf. 2. szám, 1990. február, 2. o.

14 Stephan Baier – Eva Demmerle: Habsburg Ottó élete, i. m. 463. o.

15 A közlés forrása az eredeti kézirat, amelyet Habsburg Ottó az előadása után a szerzőnek átadott. Jelenlegi lelohelye: Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeinek Adattára. Sárospataki Diákegyelet iratai. 7/1990. szám. A szöveget a gépelési hibákat kijavítva és a Habsburg Ottó által kézzel beleírt módosításokkal közöljük. Az előadás először a Sárospatak című közéleti újságban jelent meg: „Nemzetünk bízhat egy szebb jövőben!” Dr. Habsburg Ottó előadása Sárospatakon, 1990. február 5-én = Sárospatak, XXX. évf. 3. szám, 1990. március. Melléklet, 2–3. o. Jegyzetekkel kiegészítve Habsburg Ottó 90. születésnapjának tiszteletére közzétettem a Zempléni Múza 2003. évi 1. számában.; „Az egyesült Európa magyar nemzetünk nagy reménye.” Habsburg Ottó sárospataki előadása, 1990. = Zempléni Múza, III. évf. 1. szám, 2003. tavasz, 69–80. o.

16 A kéziratban eredetileg: „itthon”

17 Nicolae Ceaușescu (1918–1989) román politikus. 1965-től a Román Kommunista Párt első, majd főtítkára, 1967-től államfő is. Az 1989-es karácsonyi forradalom során feleségével együtt statáriális bíróság elé állították, halálra ítélték, és december 25-én mindkettőjüket kivégezték.

18 A kéziratban eredetileg: „református lelkész”

19 Tökés László (1952) erdélyi református lelkész, 1990-től 2009-ig a királyhágómelléki egyházkerület püspöke. 2007–2019 között az Európai Parlament képviselője. A zaklatása miatt védelmére kelt megmozdulás robbantotta ki az 1989-es romániai forradalmat.

20 Securitate: a román állambiztonsági hatóság 1948–89 között.

21 Amint fentebb már szó volt róla, Tökés Lászlót 1990. február 6-án Sárospatakon díszpolgári címmel tüntették ki.

22 Az utalás a kelet-európai politikai rendszerváltozásokat követő nemzeti parlamenti választásokra vonatkozik.

23 Az Európa Tanácshoz Magyarország 1989. november 14-én nyújtotta be csatlakozási kérelmét, és ennek alapján 1990. november 6-án vették fel a szervezetbe. Az Európai Unióhoz 1994. április 1-jén nyújtottuk be felvételi kérelmünket, a tagságot 2004. május 1-jével nyertük el.

24 Magyarországon 1990 májusában tartották az első szabad országgyűlési képviselő választásokat.

25 Az 1945. február 4–11. között megrendezett jaltai csúcstalálkozón a szövetséges hatalmak vezetői – Sztálin, Roosevelt és Churchill – megegyeztek a háború befejezése utáni Európa érdekszférák szerinti felosztásáról.

26 Guglielmo Ferrero (1871–1942) olasz történész. 1930-tól a genfi egyetem professzora.

27 Bécsi Kongresszus: 1814. szeptember 18-tól 1815. június 9-ig üléselő nagyhatalmi tanácskozás, amelyet a napóleoni háborúk végén, a Német-Római Császárság felbomlása miatt, Európa új rendjének kialakítására hívtak össze.

28 Az antant 1919. június 28-án Versailles-ban kötött békét Németországgal, 1920. június 4-én pedig Trianonban Magyarországgal.

29 Klemens Metternich (1773–1859) 1809–48-ban osztrák külügyminiszter, 1821–48-ban kancellár is. Robert Stewart Castlereagh (1769–1822) 1812-től haláláig brit külügyminiszter. Charles Talleyrand (1754–1838) 1797–1807 és 1814–15-ben francia külügyminiszter.

30 Mao Ce-tung (1893–1976) kínai politikus. 1943-tól haláláig a Kínai Kommunista Párt elnökeként az ország teljhatalmú vezetője, 1949–59-ben köztársasági elnök is.

31 Ludwig Erhard (1897–1977) német politikus, közgazdász, az ún. „német gazdasági csoda” atyja. 1949–63-ban az NSZK gazdasági minisztere, 1957-től alkancellár is, 1963–66-ban kancellár. Wilhelm Röpke (1899–1966) német közgazdász, társadalomtudós. 1924-től egyetemi tanár, a II. világháború utáni német neoliberais gazdasági modell (szociális piacgazdaság) egyik fő eszmei kidolgozója.

32 A második tagmondat a kéziratban utólagos betoldás. Karl Marx (1818–1883) német filozófus, közgazdász. Friedrich Engels-szel együtt a tudományos szocializmus megalapítója, a róla elnevezett marxizmus eszmerendszérének kidolgozója.

33 Louis Armand (1905–1971) francia mérnök, az Európai Atomenergia Közösség első elnöke.

34 Európai Parlament: az Európai Unió (1993-ig az Európai Közösségek) Strasbourgban székelő tanácskozó szerve, tagjait a tagállamok lakossága közvetlenül választja.

35 A kéziratban a bekezdés után beszúrva: „kétkamarás rendszer”. Erről csak az előadásban szólt, leírva nincs.

36 A kéziratban eredetileg: „a helyes út”

37 Spanyolország 1975-ben, Franco tábornok halálát követően vált ismét demokratikus politikai berendezkedésű országgá, az Európai Közösségek 1986-ban vette fel tagjai közé.

38 Sárospatak, XXX. évf. 2. szám, 1990. február, 1. o.

39 „Az istenhit és a humánus metszéspontján” (Tőkés László díszpolgári beszéde) = uo. 2. o.; Dr. Habsburg Ottó köszöntő beszéde Tőkés László díszpolgárrá avatásán = uo.

40 Takács Gábor: Egy látogatás margójára = uo. 6. o.

41 MPL (Magyar Péter László): Új demokrácia kezdődik. Villáminterjú dr. Habsburg Ottóval = uo. 8. o.

42 Rendhagyó történelemóra. Tőkés László és Habsburg Ottó Sárospatakon = Észak-Magyarország, XLVI. évfolyam, 30. szám 1990. február 5. 1. o.

43 Nagy József: Magyarország Szent István óta Európa útján jár. Habsburg Ottó Sárospatakon = Észak-Magyarország, XLVI. évfolyam, 31. szám 1990. február 6. 1-2. o.

44 Nagy József: Feljegyzí a történelem. Tőkés László és Habsburg Ottó kézfogása Sárospatakon. A forradalmak fészkeiben ezrek köszöntötték Erdély hős fiát = Észak-Magyarország, XLVI. évfolyam, 32. szám 1990. február 7. 1-2. o.

45 Nagy József: Kedves vendégek Patakon = Észak-Magyarország, XLVI. évfolyam, 35. szám 1990. február 10. 3. o.

46 (szendrei): Habsburg Ottó Sárospatakon. Honfitársként a kuruc fészekben = Magyar Nemzet, LIII. évf. 31. szám, 1990. február 6. 3. o.

47 Szendrei Lőrinc: Európai példa a párbeszédre. Történelmi találkozó Sárospatakon = Magyar Nemzet, LIII. évf. 32. szám, 1990. február 7. 3. o.

48 Habsburg Ottó Sárospatakon = Népszabadság, XLVIII. évf. 31. szám, 1990. február 6. 5. o.; Tőkés László Sárospatak díszpolgára = Népszabadság, XLVIII. évf. 32. szám, 1990. február 7. 4. o.

49 (MTI): Tőkés László magyarországi programja = Népszava, 118. évf. 30. szám, 1990. február 5. 3. o.

50 Bolvári-Takács Gábor: Habsburg Ottó Sárospatakon. In: Balassa Iván – Fehér József – Hőgye István – Viga Gyula (szerk.): Széphalom 10. A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve. Sátoraljújhely, 1999. 701–706. o. A szövegét e közleményhez felhasználtam.

51 A levelek a Zempléni Múzsá irattárában találhatóak. Habsburg Ottó mindig feltüntette a címét: Hindenburgstrasse 15. D-82343 Pöcking, Németország.

52 Lásd a 48. számú jegyzetet.

53 Lapunk védnökei és szerkesztőbizottsága bemutatkoznak. Fővédnök: Habsburg Ottó = Zempléni Múzsá, I. évf. 1. szám, 2001. február, 83. o.

54 UNPO: Unrepresented Nations and Peoples Organization, 1991-ben alakult nemzetközi szervezet.

55 Helyesen: negyven lapszám és egy évtized.

SOMOSKŐI Beáta

Jegyzet az esőről

Ahogy kopog.
Nevét elhallgatva.

Amikor megakad
légcsőben a levegő,
ha lábamnál érzem,
sötétben eloson.

Ikrek játszanak így
egyedül.

Szemét beköti,
míg testvére asztal alatt,
ablakmélyedésben
nevét elfojtva várja.

A szoba olyan biztos volt.

Most vesztőhelyek
rejteke.
Száz éhes gödör,
ezer kés,
millió lidérc.

Árnyak a hegyháton
táncoló villámokkal
szemben.

Emlékszem. Zuhogott,
név nélküli
dobolással az aszfalton.

Nappali sötét –
vissza nem követhető
kamaszkor.
Tavaszi zivatar
nyáridéző illata.